

Nagy Györgyi

Elefántcsontból készült szicíliai-arab doboz az esztergomi Keresztény Múzeumban

Simor János bíboros 1884-ben jelentős műtárgy-együtttest vásárolt meg gyűjteménye számára Alexander Schnütgen kölni kanonoktól. Az egyházi régiségek kiválasztásával és a vásárlás lebonyolításával Czobor Bélát bízta meg, aki az Egyházművészeti Lapban részletesen beszámolt az 1883 őszén tett Rajna menti tanulmányútról, továbbá bemutatta a híres kölni gyűjteményt.¹ A következő évben ismertette a „Kölnből tényleg megérkezett” műtárgyakat.² A „vegyes anyagú tárgyak” között két ládikát említ, az egyik „egy pompás keleti, XII-XIII. századi, áttört csontlemezekkel ékített szekrény,³ melyben valaha ereklyéket őriztek. Úgy-szintén egy hasonló, de kisebb és elefántcsontból készült szekrényke,⁴ a XIII. század közepéről. Mindkettő becsületére válnék bármely múzeumnak.”⁵ Ez utóbbi kis szekrénykéről Magyarország műemléki topográfiaja esztergomi kötetében a következő olvasható: „Doboz festett állatokkal és három bronzverettel. Arab munka a XIII. századból. Elefántcsont, 5,8x11,7x7,5 cm. A kölni Schnütgen-gyűjteményből Simor primás vásárolta, 1884.”⁶

A kutatásunk tárgyát képező kisméretű elefántcsont doboz formáját tekintve egyszerű, tulajdonképpen sima, téglatest alakú kazetta, viszont jellegzetes veretei és festett díszítése felhívják a figyelmet. Tetejét két, tollhegy-formában végződő, a megfelelő helyen derékszögben megtörő, sarnírral mozgatható bronz veret kapcsolja a testhez. A zárszerkezetet is ugyanilyen elem alkotja. Egykor gazdag kifestése mára erősen lekopott. Tetején a három veret között három, az előoldalon a zár két oldalán egy-egy medaillon látható, bennük és körülöttük csak foltok utalnak az egykori díszítésre. A sarkokban szív alakú palmetták maradványa ismerhető fel (1. kép). A keskeny oldalakon kettős vonalkeretelésű medaillonban oldalnézetben ábrázolt

négylábú, minden bizonnyal oroszlán látható. A hátoldal közepén lévő medaillonban legyező alakú forma maradt meg, amely valószínűleg egy pávaszerű madár maradványa (2. kép). Ahol több maradt meg a festett díszből, könnyed, lendületes vonalvezetés tapasztalható (3. kép). Egykori bélése hiányzik, így megismerhető a korra jellemző egyszerű készítési technika. A vékony, mintegy 2 mm vastagságú elefántcsont lapokat élbe illesztették, összeragasztották, majd átfúrták és hengeres elefántcsont csapokkal összefogatták. Kis méretének köszönhetően szilárdságot biztosító famagra nem volt szükség. A veretek rögzítése ugyan-csak egyszerű megoldást mutat.

A szintén a Schnütgen-gyűjteményből vásárolt, áttört csontlapokkal borított láda esetében a biztos kölni származás fontos kiindulópontot nyújtott a készítés helyének meghatározásához. A motívumok, a stílusjegyek és a készítéstechnika a Rajna vidékre, minde-

2. kép. Szicíliai arab-doboz, hátoldal. Esztergom, Keresztény Múzeum. Elefántcsont, festett. 5,8 x 11 x 7,5 cm. XII. század. Fotó: Mudrák Attila

1. kép. Szicíliai-arab doboz, előoldal. Esztergom, Keresztény Múzeum. Elefántcsont, festett. 5,8 x 11 x 7,5 cm. XII. század. Fotó: Mudrák Attila

3. kép. Szicíliai-arab doboz, részlet. Esztergom, Keresztény Múzeum. Elefántcsont, festett. 5,8 x 11 x 7,5 cm. XII. század. Fotó: Mudrák Attila

nek előtt Kölnre mutatnak, ahol az ilyen csontborítású ládák előállításának központját feltételezi a kutatás.⁷

Ezzel szemben dobozunknál a gazdag tradícióval bíró keleti szövetekről jól ismert, medaillonba foglalt lépő oroszán(?) -motívum és a XIII. századi arab munkaként való meghatározás adhat támpontot a műhely lokalizálásához, a töredékes kifestés motívumkincsének esetleges rekonstrukciós kísérletéhez.⁸

A legfontosabb elefántcsont feldolgozó központok a Mediterraneum partvidékén, vagyis Szíriában és Egyiptomban, Észak-Afrikában, Hispániában, Szicíliában és Dél-Itáliában voltak. Fésűk, sakkfigurák és más játékok, kürtök és különböző formájú ládikák, tehát kisméretű luxustárgyak készültek ezekben a műhelyekben, olykor nyugati megrendelők számára is. Így dobozunk a Kelettel fennálló kereskedelmi kapcsolatok révén is kerülhetett Európába, vagy — ami valószínűbb — készülhetett az arab uralom alatt álló európai területek egyikén, Hispániában vagy Szicíliában.

Az iszlám kultúra európai jelenlétének vizsgálata eredményre vezetőnek tűnik, de a történelmi háttér, az arab hódítások, az iszlám birodalom központi részének és az érintett európai területeknek alakulása ismertetésétől terjedelmi okokból el kell tekinteni.⁹

Az elefántcsont-faragás Andalúziában már a cordobai Omajjádok (reg. 756–1031) uralkodásának korábbi időszakában igen magas színvonalat ért el.¹⁰ Számos tárgy, főként henger vagy téglatest alakú doboz maradt fenn ebből a korból. Felületüket teljesen beborítja a gazdag ornamentális díszítmény, amely arabeszek, palmetta levelek sűrű mintázatába szövött madarakból és állatokból áll. Ismertek medaillonokba foglalt figurákkal, állatokkal és olykor bonyolult udvari vagy vadászjelenetek sorával díszített darabok is. A rajtuk található kufi-írasszalag rendszerint tartalmazza a megrendelő nevét és a készítés időpontját és egyes esetekben a művész nevét is. Ezekben a kisméretű szelencékben ékszereket, illatszereket és balzsamot tartottak, a legfényűzőbb és legbőkezűbb ajándékok között szerepeltek. A megrendelők főleg a kalifa és családja, az udvarukban élő nők és magasrangú tisztviselők voltak. A 960 utánra datálható darabok nagyrészt II. al-Hakam és közvetlen utódai korában készültek.¹¹ A későbbi időszakból is számos datált, a XI. század első felében készült darabot ismerünk.¹² Ezek nagy része drága és nemes anyaguk, valamint magas művészi kvalitásuk végett a nyugati katedrálisok és apátságok kincstáraiba kerültek. Többek között egy ilyen 1004-ben készült ékszerdobozt őriztek a pampilonai székesegyház kincstárában, mely ma a Museo de Navarra-ban látható.¹³ A medaillonba foglalt lépő állat motívuma ezeken a gazdagon faragott dobozokon szintén megtalálható, viszont ennek a műfajnak itt festett példányai nem ismertek.

Az arab uralom alatt álló másik európai terület, Szicília az egyiptomi Fátimida birodalom része volt 1060-ig, a normannok megjelenéséig, akik hosszú ideig tartó harcban 1091-re elfoglalták a teljes szigetet.¹⁴ Az

Észak-Afrikával, Hispániával és ennek arab uralom alatt álló részével fennálló kapcsolatok, a normann korszakban sem szakadtak meg, ellenkezőleg, a királyi udvar intenzívebbé tette ezeket. A magas színvonalon működő, jól szervezett közigazgatási rendszert átvették, gyakorlatát a II. Roger (reg.: 1130–1152) uralkodása idején létrehozott Curia Regis-ban is alkalmazták.¹⁵ A művészetre gyakorolt arab hatás még az 1200 körüli évtizedekben is, illetve a XIII. század közepéig a Staufok uralkodásának idején nagy jelentőségű volt, az iszlám kultúra iránt fogékony II. Frigyes császár (reg.: 1215–1250) is támogatta.¹⁶ Ennek a periódusnak az építészeti emlékek mellett a legjelentősebb alkotása II. Roger király palástja, mely a palermói királyi műhelyben készült 1134–35 között. A rajta lévő arab nyelvű felirat és a dátum ennek megfelelő megadása bizonyítja, hogy a hatalomváltás után is tovább tevékenykedtek a moszlim kézművesek az uralkodói székhely és a sziget műhelyeiben.¹⁷

Szicíliában, mely Dél-Itália¹⁸ mellett a Normann birodalom elefántcsont-feldolgozásának másik fontos központja volt, többek között gazdagon festett, jellegzetes, tollhegy-formában végződő veretekkel ellátott különböző méretű dobozok, ládák és pyxisek készültek. Díszítmotívumaik között megtalálható a medaillonba foglalt lépő oroszán és más négy lábú állat, páva, továbbá az oldal- és hátulnézetben ábrázolt különböző madarak, növények, arabeszek, szív alakú palmetták. Máig fennmaradt nagy számuk arra utal, hogy a nagyon kedvelt és keresett, dúsan faragott iszlám elefántcsont tárolóeszközök mellett vagy inkább helyett olyan terméket alakítottak ki, amelyet viszonylag gyorsan, anyagtakarékosan és nagyobb mennyiségben is lehet készíteni. Ezt a sorozatgyártást segítette az elefántcsont vékony lapokká való feldolgozása, továbbá a könnyebben kivitelezhető festett díszítés.¹⁹ Ezek az elefántcsont kazetták minden bizonnyal a normann udvar és a tehetős városi vevőkör megrendelésére készültek moszlim műhelyekben valószínűleg Palermóban. Az egyszerűbb, festetlen, vagy csak szerény kifestéssel ellátott, főként veretekkel díszített darabok kereskedelmi áruként juthattak el az Alpoktól északra fekvő területekre is.

A Keresztény Múzeumban őrzött dobozhoz több hasonló darab is található a fennmaradt emlékanyagban. Mindenekelőtt a quatari Museum of Islamic Art gyűjteményében lévő XII. századi, kisméretű, festett és aranyozott kazetta²⁰ említendő, melynek díszítése az esztergomival hasonló elrendezésű. A tetőn a három veret között szintén három medaillon, bennük zerge és arabeszk, közöttük páva, a sarkokban szív alakú palmetta. Az előoldalon a zár két oldalán egy-egy medaillonban arabeszk, a rövidebb oldalakon medaillonban madár, kétoldalt egy-egy madár csőrében virággal. A hátoldalon középen lévő medaillonban oroszán, kétoldalt egy-egy madár oldalnézetben. A díszítés elrendezése megegyezik, a kitöltő motívumok elhelyezése az adott oldalakon nagy változatosságot mutat. A berlini Museum für Islamische Kunst-ban őrzött szintén XII.

századi ládika²¹ típusában és méretében ugyan nem, de a festett díszítésekben szintén közel áll. Az előoldalon a zár két oldalán lévő medaillonban arabeszk, kétoldalt madarak, közöttük páva és búbos banka. A glasgowi múzeumban lévő késő XII. századi festett elefántcsont doboz²² kifestése a méretbeli különbségekből adódó eltérésektől eltekintve szintén közel áll. Tetején a veretek között lévő öt medaillonban oroszán, két páva és két gazella, közöttük madarak növényi díszben, a sarkokon szív alakú palmetta. Az előoldalon a zár két oldalán medaillon arabeszk díszítménnyel. A hátoldalon a közepén lévő medaillonban oroszán kétoldalt egy-egy madár kitárt szárnyakkal hátulnézetből bravúros könnyed rajzzal. Már a néhány említett példa alapján szinte teljes biztonsággal rekonstruálható az esztergomi doboz egykori díszítése. A tetején lévő medaillonokban arabeszk, közöttük madarak és esetleg növények, a sarkokban szív alakú palmetták lehettek. Az előoldalon a zár két oldalán szintén arabeszk, a két rövidebb oldalon medaillonban oldalnézetben ábrázolt négylábú állat, feltehetően oroszán, kísérő díszre a kis méret miatt aligha gondolhatunk. A hátoldal közepén lévő medaillonban a legyező alakú forma pávaként értelmezhető, két oldalt egy-egy oldalnézetben ábrázolt madárral.

A kisebb méretű dobozokat az esztergomihoz hasonlóan készítették, vagyis a vékony elefántcsont lapokat élberagasztás után elefántcsontból készült hengeres csapokkal összefogatták. Ez az eljárás látható többek között a firenzei Museo Nazionale del Bargello gazdagon faragott cordobai kazettáján,²³ valamint a kölni St. Andreas ereklyetartó ládikáján²⁴ és St. Ursula elefántcsont pyxisén.²⁵ Csak a nagyobb ládákat készítették famaggal, melyre ráerősítették a vékony elefántcsont lapokat. Belsejüket egykor kibélelték, némely példányban ez a mai napig fenn maradt. A torinói Museo Civico di Palazzo Madama ládikájának bélelése drága, medaillonos szövet.²⁶ A salzburgi Dóm-múzeum kazettáját pedig vörös selyemmel bélelték.²⁷

Ezeknek az eredetileg világi használatra készült dobozoknak jelentős része ma is templomi kincstárakban és egyházi gyűjteményekben található Olaszországban éppúgy, mint az Alpoktól északra fekvő országokban. Vásárlás vagy ajándékozás révén kerülhettek ezekre a helyekre. Néhány esetben források is igazolják eredetüket és funkciójukat. Például a XVII. századi források szerint a kölni St. Gereon-beli káptalan 1374. augusztus 2-án egy nagy elefántcsont ládát ajándékozott a maastrichti Sint Servaasnak Szent Orsolya és társa, valamint Szent Gereon és egyik katonája ereklyéjével.²⁸ Jóllehet, témánkhoz távolabbról kapcsolódik, de a dél-itáliai és szicíliai moszlim műhelyekben készült elefántcsont tárgyak megbecsülését bizonyítja a következő adat is. Eszerint az angersi püspök, Guillaume de Beaumont 1255-ben pedig egy XII. századi szaracén elefántcsont kürtöt vásárolt és a székesegyházának ajándékozta, amit szintén ereklyetartóként használtak.²⁹ Azonban a legtöbb esetben nem ismeretek az erre vonatkozó feljegyzések. A siegburgi St. Ser-

vatus kerek elefántcsont dobozkája Szent Benignus 1190 körül készült ereklyetartó szekrényében volt.³⁰ A kölni Szent Orsolya templom hasonló alkotása szintén ereklyék őrzésére szolgált, amint azt az alján lévő hiteltesítő pecsét tanúsítja.³¹ Ez utóbbiak formájuk és kis méretük végett főként a konszekrált ostya őrzésére szolgáltak, közülük több található még ma is a salzburgi templomokban.³²

Az esztergomi Keresztény Múzeum elefántcsont doboza tehát típusa, veretei és festett díszítése révén a sorozatgyártásra specializálódott szicíliai XII. századi arab műhelyek jellegzetes alkotása, melyet akár ereklyék őrzésére is használhattak.

Simor János Schnütgentől vásárolta a szóban forgó elefántcsont dobozt, de vajon hogyan jutott a kiváló kölni kanonok gyűjteményébe. Noha a kölni templomokban a mai napig őriznek szicíliai-arab elefántcsont dobozkákat, például a St. Gereonban egy VIII. századi jemeni ereklyetartót;³³ a St. Andreasban egy ereklyetartó ládát a XII–XIII. századból,³⁴ vagy a St. Ursulában elefántcsont pyxist,³⁵ nem valószínű, hogy a városban, vagy az egyházmegyében szerezte be. Czobor Bélának megemlítette, hogy a Rajna vidékén és környékén kevés „jóraláló egyházi műtárgy” fordult meg az antikváriusoknál, nagy volt a konkurencia a jobb tárgyakra.³⁶ Schnütgen — mint ismert — 1880 októberében is hosszabb utat tett meg Olaszországban. Az első állomás Verona volt, majd rövid ideig tartózkodott Velencében, Padovában, Ferrarában, Bolognában és Firenzében. Útját megnyújtotta egészen Szicíliáig, és novemberben már Rómában volt. Elsősorban szöveteket, hímzéseket, festményeket és liturgikus felszerelési tárgyakat vásárolt.³⁷ Czobor Bélával folytatott beszélgetése során is megemlékezett ezekről a körutakról. A legutóbbi öt év alatt beutazta háromszor Olaszországot és „a mit az antiquariusoknál néha nemcsak méltányos, de igen tisztességes áron kaphattam, mind velem hoztam.” Mivel ekkor a középkori tárgyak a reneszánszsal és az antikkkal ellentétben nem keresettek, szerencséje volt, és „egy kis körültekintéssel és a közönségesnél élesebb szemmel — erre Olaszországban van a legnagyobb szükség — sikerült egész sorozat középkori műkincset összeszedni.”³⁸ Minden bizonnyal az egyik ilyen alkalommal vásárolhatta meg valamelyik olaszországi városban a XIII. századi szicíliai-arab írószertartóval³⁹ és a számkombinációs zárral ellátott pyxissel⁴⁰ együtt a mai Esztergomban őrzött festett elefántcsont dobozt.

Jegyzetek

- 1 CZOBOR Béla: *Schnütgen műgyűjteménye Kölnben*. In: *Egyházművészeti Lap* IV. évf. (1883), 295–304.
- 2 CZOBOR Béla: *Keresztény múzeum Esztergomban*. In: *Egyházművészeti Lap*. V. évf. (1884), 361–365.
- 3 Esztergom, Keresztény Múzeum, Köln, XII. század; 12x26x19 cm; ltsz.: 59.52.1.
- 4 Esztergom, Keresztény Múzeum, ltsz.: 59.53.1.- A doboz elefántcsont lapjai több helyen eltörtek, alján pirosas elszíneződés látható.

- 5 CZOBOR, 1884. 363.
- 6 Magyarország műemléki topográfiája. I. kötet. Esztergom. 1. rész. Szerk.: GEREVICH Tibor, Összeállította GENTHON István. Budapest 1948. 181. — 1958-ban Sz. Koroknay Éva leltározta be a tárgyat, XII. századra datálta.
- 7 ELBERN, Victor H. : *Aus dem Zauberreich des Mittelalters. Ein kölnisches Beinkästchen in Esztergom (Gran)*. In: *Kunst als Bedeutungsträger. Gedenkschrift für Günter Bandmann*. Herausgegeben von Werner BUSCH, Reiner HAUSHERR und Eduard TRIER. Berlin, 1978. 43–59.
- 8 A textilművészet hatása és mintaadó szerepe az elefántcsont-művészetre és természetesen más művészeti ágakra is, általános, a korra jellemző, de az emléktárgy nagyfokú töredékessége miatt pontos analógiát nehéz lenne találni. John Beckwith is hasonló következtetésre jutott a cordobai ládikák feldolgozásakor. Ld: BECKWITH: *Caskets from Cordoba*. London 1960. 16–20.
- 9 FEHÉRVÁRI Géza: *Az iszlám művészet története*. Budapest 1987. 22, 79, 89, 94; SOURDELL-THOMINE, Janine – SPULER, Bertold: *Die Kunst des Islams*. Propyläen Kustgeschichte. Berlin 1990, 45. — *Enciclopedia dell'Arte medievale*. Vol X. Roma 1999, 594–598. A keresztény és iszlám művészet kapcsolatához alapvető tanulmány: SWOBODA, Karl M.: *Berührungen der Christlichen-abendländischen Kunst mit der Islam*. In: *Alte und Neue Kunst* 1952. 7–33.
- 10 CAMPBELL, Robin: *The Art of Islam*. London 1976. 147–156.
- 11 SOURDELL-THOMINE – SPULER, 1990. Nr.: 104 (p. 204–205), Nr.: 105 (p. 205)
- 12 BECKWITH, 1960. 28–29. tábla; SOURDELL-THOMINE – SPULER, 1990. Nr.: 196 (p. 263–264)
- 13 BECKWITH, 1960. 23. tábla — SOURDELL-THOMINE – SPULER, 1990. Nr.: 106 (p. 205)
- 14 *Enciclopedia dell'Arte medievale*. Vol X. Roma 1999, 594–598.
- 15 TRNEK, Helmut: *Vorbemerkungen zur Ausstellung*. In: *Nobiles Officinae. Die königliche Hofwerkstätten zu Palermo zur Zeit Normannen und Staufer im 12. und 13. Jahrhundert*. Herausgegeben von Wilfried SEIPEL. Wien 2004. 19–23.
- 16 BURRUSO, Andrea: *Federico II e la tradizione culturale arabo-islamica*. In: *Federico II immagine e potere*, a cura di Maria Stella CALÓ MARIANI e Raffaella CASSANO. Bari 1995. 15–19.
- 17 *Nobiles officinae*. Nr.: 66, p. 259–264.
- 18 A korlátozott terjedelem miatt csak utalásként megemlítve a keleti hatásokat is befogadó dél-itáliai elefántcsont-művészet legjelentősebb alkotása, az 1084-ben felszentelt salernói dóm egykori berendezési tárgya, melynek egy részlete, A madarak és halak teremtését ábrázoló kis dombormű az Iparművészeti Múzeum elefántcsont-gyűjteményének egyik legkiemelkedőbb darabja (ltsz.: 18.858). In.: *L'enigma degli Avori medievali da Amalfi a Salerno*. A cura di Ferdinando BOLOGNA. Salerno 2008. Vol.2., Nr.: 14.
- 19 FILLITZ, Hermann – PIPPAL, Martina: *Schatzkunst. Die Goldschmiede- und Elfenbeinarbeiten aus österreichischen Schatzkammern des Hochmittelalters*. Wien, 1987. 8. Nemcsak Szicíliából ismert ez a jelenség, hanem ezen kívül a XII–XIII. században Köln is a csontból készült ereklyetartók iparszerű sorozatgyártásának a helye. Ld.: MILLER, Markus: *Kölner Schatzbaukasten. Die Große Kölner Beinschnitzwerkstatt des 12. Jahrhunderts*. Mainz 1997. 41–46, 48–49.
- 20 ROSSER-OWEN, Mariam: *Ivory 8th to 17th centuries. Tresaure from the Museum of Islamic art, Qatar*. Doha 2004. Nr.: 5. Inv.Nr.: IV. 03.97.
- 21 Inv.Nr.: KFMV 60; mérete 16,5x35x19 cm. — SOURDELL-THOMINE – SPULER, Nr.: 190, p. 260–261.
- 22 Inv.Nr.: BC. 21.1; mérete 7,3x18,4x10,3 cm.
- 23 CAMPBELL, 1976. p. 147; Nr.: 148.
- 24 *Ornamenta ecclesiae. Kunst und Künstler der Romanik*. Katalog zur Ausstellung des Schnütgen-Museums. Hrsg. Anton LEGNER. Köln 1985. 2. köt. Nr.: E 59.
- 25 *Ornamenta ecclesiae*, 2. köt., Nr.: E 111.
- 26 Federico II, Nr.: 8.7.
- 27 FILLITZ – PIPPAL 1987. Nr.: 56.
- 28 *Ornamenta ecclesiae*, 3. köt., Nr.: H 20.
- 29 *Ornamenta ecclesiae*, 3. köt., Nr.: H 13a. — A szicíliai vagy dél-itáliai műhelyekben készült elefántcsont kürtök a középkorban nagyon elterjedtek voltak, gyakran használták ereklyetartónak. Egyik legszebb példája a Bécsben őrzött kürt, in: HAAG, Sabine: *Meisterwerke der Elfenbeinkunst. Kurzführer durch das Kunsthistorisches Museum*. Hrsg von Wilfried SEIPEL. Wien, 2007. Kat. Nr.: 4.
- 30 *Monumenta Annonis. Köln und Siegburg. Weltbild und Kunst im hohen Mittelalter*. Hrsg von Anton LEGNER. Köln 1977. Nr.: D 18.
- 31 *Ornamenta Ecclesiae*, 2. köt., Nr.: E 111.
- 32 *Salzburgs Alte Schatzkammer. Ausstellungskatalog 11. Juni bis 15. September 1967 in Oratorien des Salzburger Domes*. Salzburg 1967. Nr.: 15. FILLITZ – PIPPAL, 1987. Nr.: 60–63. Közülük sajnos néhány elkallódott.
- 33 *Ornamenta ecclesiae*. 2. köt, Nr.: E 33.
- 34 *Ornamenta ecclesiae*. 2. köt, Nr.: E 59.
- 35 *Ornamenta ecclesiae*. 2. köt, Nr.: E 111.
- 36 CZOBOR, 1883. 301.
- 37 BERTRAM-NEUNZIG, Evelyn – BRUNNER, Manfred: *Daten zu Leben und Werk des Alexander Schnütgen*. In: *Alexander Schnütgen. Colligita fragmenta ne pereant. Gedenkschrift des Kölner Schnütgen-Museums zum 150. Geburtstag seines Gründers*. Herausgegeben von Hiltrug WESTERMANN-ANGERHAUSEN. Köln 1993. 358. A Schnütgen-gyűjteményt bemutató archív felvételek egyikén, amely az ötvöstárgyak szobáját mutatja be, a lapos tárlóban egy szicíliai arab pyxis jól felismerhető, néhány ládikáról csupán sejthető a származása. I.m.: 251, 10.

kép.

38 CZOBOR, 1883. 301.

39 *Ornamenta ecclesiae*, 1. köt., Nr.: B 71.

40 *Ornamenta ecclesiae*, 3. köt., Nr.: H 18.

Cofanetto siculo-arabo nel Museo Cristiano di Esztergom

Il cardinale János Simor comprò nel 1884 dal canonico di Colonia (Köln), Alexander Schnütgen, degli oggetti antichi molto importanti, fra cui il cofanetto

eburneo in questione. Il cofanetto è caratterizzato da un coperchio piano, realizzato in lamine di avorio dipinto, con cerniere e serramenti in bronzo. La decorazione comprende motivi di repertorio tipicamente islamico (quadrupedi entro clipei, pavoni, uccelli). Questo gruppo di cofanetti in avorio presenta delle caratteristiche ben definite ed è attribuito alle botteghe siciliane. Queste opere, che presentano iconografie tratte dal repertorio palatino islamico, si possono inoltre far risalire al XII secolo.